

Kurucz Ádám

Szálasi Ferenc szárnysegéde Gömbös Ernő pályaképe

Gömbös Gyula egykori miniszterelnök fia katonatisztként részt vett a magyar rohamtüzérség megszervezésében, majd a nyilas hatalomátvételt követően Szálasi Ferenc mellett teljesített szárnysegédként szolgálatot. 1945-ben háborús és népellenes bűnök elkövetéséért tíz év fegyházbüntetésre ítélték. 1946-ban „*nem kis leleménynyel*”¹ megszökött a szegedi Csillagbörtönből. Nyugatra távozott, ahol szerepet vállalt az emigrációs Hungarista Mozgalom megszervezésében, aminek haláláig oszlopos tagja maradt. Bár életútja nem mindennapi, a korszak kutatói előtt mindeddig érdekesebbnek bizonyultak azok az események, amelyeknek szemtanúja volt, illetve azok a személyek, akikkel kapcsolatba került. E tanulmány a Gömbös Ernőről eddig megjelent adatok összegyűjtését és rendszerezését, pályafutásának felvázolását tűzte ki célul. Neve korábban leginkább hagyatéka² kapcsán került említésre, míg arca – a nemzetvezető mögött lépdelő, vitézi jelvényt és nyilaskeresztes karszalagot viselő szemüveges alaké – a Szálasi Ferencről készült fényképekről³ vált ismertté.

Ifjúsága

Jákfai Gömbös Ernő 1916. április 5-én született Bécsben, Gömbös Gyula vezérkari százados és a bécsi vagyonos polgárcsaládból származó Greta Reichert első gyermekeként. Miután szülei 1925-ben elváltak (1934-ben ismét összeházasodtak), édesanyjával és testvéreivel (Dórával és Gyulával) Bécsbe költöztek. Budapesten megkezdett tanulmányait az osztrák fővárosban folytatta, ahol anyanyelvi szinten megtanult németül. 1931-ben a kőszegi Hunyadi Mátyás M. Kir. Reáliskola Nevelőintézet bentla-

1. Megyeri, 2010: 5.

2. A Klagenfurtban élő Gömbös Ernő a rendszerváltás és a szovjet csapatok kivonulása után, 1992-ben kötött szerződést a Hadtörténeti Intézet és Múzeummal, amelynek eredményeként a hungarista mozgalommal kapcsolatos levelezése és iratanyaga, valamint 3000 kötetes könyvtára az Intézet őrzésébe került, és a kutatók számára elérhetővé vált. *Reform*, 1992b: 50.

3. „*Az otthon [Magyarországon] is sokszor közölt fotón, amikor [Szálasi Ferenc] a Várban fogadja Mészáros István alezredes (később ezredes és a Testőrség parancsnoka) jelentését, már Szálasi Ferenc mögött állok.*” Szakály, 1987: 7.

kásos növendéke lett, itt 1935-ben leérettségizett.⁴ 1936-ban édesapja jogán Horthy Miklós kormányzó vitézzé avatta. Ebben az évben megkezdte tanulmányait a Ludovika Akadémián, melynek hallgatójaként eredményesen vett részt a Magyar Királyi Honvédség országos tiszti síversenyein.⁵

1939. január 15-én tüzérhadnaggyá avatták. A dátum rendhagyónak számított, hiszen az első világháború óta nem fordult elő Magyarországon, hogy augusztus 20-a előtt zajlott volna le a tisztavatás. Ennek oka arra vezethető vissza, hogy a trianoni békeszerződés korlátozó rendelkezéseinek megszűnésével a Honvédség lehetőségei kitágultak, így a tisztikarban számottevő létszámlhiány állt be.⁶

Tiszti karrierje a második világháború éveiben bontakozott ki. Budapesti tüzéralakulatok kötelékében 1941-ben és 1942-ben két ízben teljesített szolgálatot a keleti hadszíntéren. Harcolt a Bercsényi Miklós 2. tábori tüzérosztálynál és az 1. gépkocsizó, illetve gépvontatású tüzérosztálynál, Előbb egy tüzérüteg első tisztjeként, majd ütegpáncsnokként.⁷ A kormányzó 1941. október 27-én kelt legfelsőbb elhatárolásával november 1-jével főhadnaggyá léptette elő.⁸ „Az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásáért” még ebben az évben megkapta a kormányzói dicsérő elismerést hadiszalagon a kardokkal,⁹ 1943-ban a II. osztályú Német Vaskeresztet.¹⁰

1943-ban szerepet kapott a Honvédség haditechnikai fejlesztésének munkájában. A Honvédelmi Minisztérium a honvédvezérkarral egyetértésben döntött a magyar rohamtüzérség létrehozásáról. A német hadsereg ekkor már eredményesen alkalmazta a fegyvernemet, ezáltal megszervezése csak magyar viszonylatban számított újdonságnak. 1943 januárjában Gömböst és még három önként jelentkező nőtlen tüzértisztet – Barankay József tüzérszázadost, Wácsek Fedor főhadnagyot és Becsey Gábor hadnagyot – a Német Birodalom jüteborgi rohamtüzér-kiképző központjába vezényelték, ahol tanulmányozták a német rohamtüzérség szervezetét, felszerelését és harceljárásait. Március 1-jétől részt vett a hajmáskéri rohamtüzér-kiképző keret munkájában, a magyar rohamtüzérség szervezeti és anyagi alapjainak megteremtésében.¹¹ 1943 szeptemberében tanulmányai folytatása céljából – a hadiműszaki törzskarba kerülés előfeltételeként – a Honvéd Haditechnikai Intézethez, majd a József nádor

4. Borbély, 1985: 18.; Szakály, 1987: 7.

5. MNL OL K MTI Sport Kiadás 1934: 1.; *Magyarság*, 1934: 11.; MNL OL K MTI Sport kiadás 1935: 3.; 1936: 1.; *Magyarság*, 1936a: 22.; MNL OL K MTI Sport Kiadás 1936: 5.; *Magyarság*, 1936b: 13.; *Magyarság*, 1936c: 21.; MNL OL Sport Kiadás 1938: 5–6.; MNL OL K MTI Sport Kiadás 1938: 24.; MNL OL K MTI Sport Kiadás 1939: 7.; MNL OL K MTI Sport Kiadás 1939: 3.; *Magyar Nemzet*, 1939b: 12.; *Ujság*, 1939: 15.

6. *Magyar Nemzet*, 1939a: 9.

7. HIL KI 26566. számú tiszti okmánygyűjtő; Szakály, 2001: 114.

8. *Honvédségi Közlöny*, 1941: 608.

9. *Honvédségi Közlöny*, 1941: 711.

10. *Honvédségi Közlöny*, 1943: 47.

11. Bonhardt, 2006: 17.; Kovács házy, 2013: 13.; Schmidt, 2013: 33.

Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemre vezényelték, ahol 1944 októberében az ötödik félévet kellett volna megkezdenie.¹²

Kapcsolatba lépése a nyilasokkal és szerepe 1944. október 15-én

1946. január 12-i népbíróági tárgyalásán a népügyészség azzal vádolta Gömböst, hogy „1944. október 15-én éjjel a háborút folytatni kívánó katonák és szélsőjobboldali pártemberek Pasaréti úti gyülekezésén önként részt vett és ott a háború tovább folytatására buzdított”.¹³ Amint az események ismertetéséből és az egybehangzó visszaemlékezésekből kiderül, az elhangzottak fedték a valóságot. Nézzük először, miért választotta a „hungarista utat”, hogyan vált a hatalomátvételt követően a nyilasok számára politikailag megbízható személyé.

„A nyilasokhoz a kapcsolatot 1944 késő nyarán találtam meg; talán szeptember lebetett. Budapesten akkor már bizonyos körökben nyílt titoknak számított, hogy a kormányzó és az általa kinevezett Lakatos-kormány kiugrásra készül és az oroszok felé (is) kacsingat. Ezzel én, mint fiatal tiszt, nem értettem, nem érthettem egyet.”¹⁴ Fellekereste ezért édesapja egykori barátait – politikusokat és magas rangú katonatiszteket –, tanácsot kérve tőlük, mit kellene tenni a háborúból való kiválás ellen. Gömbös számára érdemi javaslatot egyikük sem tudott tenni, ezért – ismerve annak nézeteit – ütegebeosztottja segítségét kérte a nyilasokkal való érintkezésbe lépéshez. Így ismerkedett meg Andreánszky Jenő alezredessel, aki óvatosságból – nem tudva, hogy Gömbös nem a sejtyszerűen szerveződő hungarista mozgalmat akarja-e felderíteni – először több megbízatást adott számára. Ezeknek a sikeres teljesítését követően bizalmat kapott, és Porzezinsky György vezérkari alezredessel is megismerkedett.¹⁵

A hatalomátvétel esetére konkrét, előre meghatározott feladatot nem kapott, de azt tudta, ha az bekövetkezik, akkor hol kell tájékozódnia. „A lakásomon, a rádióból értesültem a kormányzói proklamációról. Tudtam, hogy ez számunkra a cselekvés óráját jelenti. Ekkor már el voltam látva minden szükséges információval. A kiadott jelzőt – »Nemzettel a nemzetért!« – ismertem és nálam is ott volt a lepecsételt nyilas-keresztes karszalag, mint annyi más beszervezett társamnál. [...] Besiettem a Haditechnikai Intézetbe, de jobbnak láttam onnan gyorsan eltűnni, mert az ott lévők már készültségben voltak és köztudott volt, hogy ez egy »angolbarát fészek«, így nem zártam ki, hogy engem, mint szélsőjobboldali beállítottságú tisztet lefognak. A Haditechnikai Intézetet elhagyva a Pasarétre igyekeztem, ahol, mint ismeretes több épületben is fegyverek voltak összegyűjtve. Tudtam, hogy itt történt a nyilas párttagok felfegyver-

12. Szakály, 2001: 114.

13. *Világ*, 1946a: 3.

14. Szakály, 1987: 7.

15. Uo.

zése. Gyalog indultam el, de útközben több gépkocsit feltartóztattam – többek között Reményi-Schneller Lajosét is, de amikor kiderült, hogy kié az autó, tovább engedtem – és velük mentem a Pasarétre. Végül is – ha nem tévedek – egy személy- és két tehergépkocsival érkeztem meg. Rövidesen megjelent Porzezinsky György vezérkari alezre-des. Én amolyan segédtiszt-féle lettem mellette. Vele együtt szinte egész Budapestet bejártuk. [...] Október 16-án hajnalban mentünk fel a Várba. Ott Porzezinsky alezre-des megkérdezte tőlem, hogy akarok-e a Nemzetvezető – akkor még nem hívták így – szárnysegéde lenni. Azt válaszoltam, hogy igen és ezzel el is dőlt a kérdés.”¹⁶

Ő maga úgy gondolta, azért lett új tisztségébe kinevezve, mert Szálasi „emlékezetes és jóhangzású” neve által akart befolyást gyakorolni a tisztikarra:¹⁷ „Azért választott engem szárnysegédül, mert bízott a nevem varázsában és az ingadozó tiszteket akarta megnyerni.”¹⁸ E véleménye mellett később is megmaradt: „Azt hiszem, szerepet játszott ebben a választásban, amellett, hogy a hungarista mozgalom mellett elköteleztem magam, a Gömbös név is. Apám emléke még élénken élt a hadseregben. Nyilván úgy vélték, hogy ha egy Gömbös szolgálatot vállal, akkor az másokra is hatással lesz.”¹⁹ Maga Szálasi nem tért ki arra, hogy ilyen „mögöttes” szándék is motiválta volna parancsörtisztje személyének kijelölésében: „Édesapjával való politikai ismeretségem folytán, és azért, mert Gömböst kiváló tisztnek ismertem, esett reá a választásom.”²⁰ Ha csak közvetetten is, de később a népbíróság is alátámasztotta Szálasi naplóbejegyzését, ugyanis nem találta bizonyítottnak, hogy Gömbös – családneve révén – bárki-re is befolyással lett volna.²¹

Új tisztségében már másnap megkezdte szolgálatát. „Október 16-án, 10-11 óra között zászlóaljparancsnokom kiadta a parancsot – emlékezett vissza vitéz Detre Gyula akkori főhadnagy a hatalomátvételt követő díszszemlére –, hogy jelentsem vitéz Gömbös Ernő tüzérszázadosnak, Szálasi szárnysegédjének a miniszterelnökségen, hogy a 9. gyalogezred II. zászlóalja készen áll Szálasi Ferenc szemléjére. Körülbelül 11 órakor több magas rangú vezérkari tiszt kíséretében Szálasi Ferenc és vitéz Gömbös Ernő elhaladt a Honvédelmi Minisztériumnak háttal felállított zászlóalj arcvonala előtt. Közben József főherceg az erkélyről integetve üdvözölte Szálasisit.”²²

Ugyanezen a napon Bárczy István titkos tanácsos, miniszterelnökségi államtitkár – akit 1944 novemberében saját kérésére állásából felmentett Szálasi²³ – is szemtanúja volt Szálasi és közvetlen híveinek Szent György-téri bevonulásának: „Szálasi mögött Gömbös Gyula idősebbik fia, Gömbös Ernő tüzérszázados áll. Aranyfoglalatú pá-

16. Uo.

17. *Délmagyarország*, 1945b: 2.; Vajda 1944: 1.

18. *Világ*, 1945: 2.; *Kossuth Népe*, 1945d: 1.

19. Szakály, 1987: 7.

20. BFL XXV. 1. a. 1945–4785.

21. Rainer, 2018: 166.

22. Detre, 2007: 26.

23. *Pesti Hírlap*, 1944: 3.

*paszemüvege még kevésbé teszi szimpatikussá ezt a rosszul sikerült külsővel dicsekedő vitézt. Mennyit tett Horthy Miklós a Gömbös családért [...] most fia[...] nyilas karszalagot visel.*²⁴

Szálah Ferenc szárnysegéde

Gömbös Ernő előbb a várban, majd a Dunántúlon adminisztratív beosztásban teljesített szolgálatot. A miniszterelnökségen ismerősen mozgott, a tisztviselők is ismerték még abból az időből, „amikor, mint hadapródiskolás növendék sűrűn fordult meg apja miniszterelnöksége idején a palota magánlakosztályában”.²⁵ Szálah Ferenc dolgozószobájának előszobájában kapta meg asztalát. Itteni szolgálati idejéről Zánkai Péterné – aki ekkor Szöllösi Jenő miniszterelnök-helyettes mellett dolgozott – tanúként számolt be a népbíróságon: „Gömbös Ernő igen nagy öntudattal látta el feladatát. Idős törzstiszteket vérlázító modorban tudott kidobni és kíméletlenül közölte velük, hogy a nemzetvezető egyszerűen nem fogadja őket. Szép László egyszer igen éles hangon utasította rendre modoráért. Marton Béla – Gömbös nyilas karszalagjára pillantva – megkérdezte tőle, hogy hogyan került be a pártba, hiszen ez a honvédségnél szigorúan tilos volt, Gömbös büszkén válaszolta, hogy ők ezzel nem törődtek, ő már régi tagja a pártnak összes ludovikás társaival együtt, akik most csapattisztek a legkülönbözőbb helyeken, és nagy segítségére voltak a pártnak a honvédség megdolgozásában és a hatalom átvételében.”²⁶

Gömbös, ha nem is közvetlenül, de a későbbiekben cáfolta Zánkai Péterné szavait: „Nem is voltam odahaza egyetlen pártnak tagja s nem fizettem semmiféle politikai jellegű tömörülésnek tagsági díjat. Nem tudom, hogy a magyar törvények e vonatkozásban tartalmazzanak-e passzust, de tudom, hogy a katona számára elsősorban mérvadó Szolgálati Szabályzat határozottan tiltja, hogy katona tényleges szolgálati ideje alatt párttag legyen.”²⁷ 1987-ben ugyanezt erősítette meg: „Szálahnak is az volt az álláspontja, hogy a katona ne legyen párttag.”²⁸ Az, hogy a pártba nem lépett be, természetesen nem zárta ki azonosulását a Nyilaskeresztes Párt politikai nézeteivel: „Már a Ludovikán nemzetiszocialista voltam, az egész Ludovika az volt akkor” – vallotta 1945. október 7-én a HM Katonapolitikai Osztályán.²⁹

1944. november 11-én századossá lépett elő,³⁰ majd a kormányzervek a Vas vármegyei Velem községbe költöztetése után a település állomásparancsnoka lett.³¹ Itt

24. Gosztönyi, 1992: 206.

25. *Kossuth Népe*, 1945a: 5.

26. Sipos, 1999: 97.

27. Gömbös, 1958: 9.

28. Szakály, 1987: 7.

29. ÁBTL 3.1.9. V-32.000/1.

30. Szakály, 2001: 114.

31. Pálffy, 1990: 66.

előbb a Somogyi-, majd a Wölfer-villában lakott.³² A kormány több tagja a Stirling-villában kapott szállást, köztük Szöllösi Jenő miniszterelnök-helyettes és Beregffy Károly honvédelmi miniszter. Gömbös Ernő naponta járt jelentéstételre, amikor a hadieseményekről híreket kapott.³³ Pozíciójával azonban nem volt megelégedve, „...úgy gondoltam, hogy másutt hasznosabb tevékenységet tudnék kifejteni s ezért a katonai iroda főnökén keresztül megkértem a Nemzetvezetőt, hogy váltson fel jelenlegi beosztásom alól és küldjön a harctérre. A Nemzetvezető, aki akkor Brannbergbányán tartózkodott, azt üzenté vissza, hogy van már elég kitüntetésem, maradjak tehát nyugton és teljesítsem feladatomat ott, ahová rendelt.”³⁴

Velemből 1945 márciusában a kormány a Német Birodalomba települt át, ahol a bajorországi Grafenauban felügyelte a tervezett főhadiszállás kiépítését, valamint Szöllösi Jenő miniszterelnök-helyetessel szemrevételezte, hol lehetne a legbiztonságosabban elrejteni a koronázási ékszereket.³⁵

1945. május 2-án Szálasi bizalmi küldetéssel bízta meg dr. Jancuskó Gábor százados pártvezető-helyettest, akinek kíséretében Gömbös is útra kelt. „A legfontosabb feladatom a pápához és a nyugati szövetségesekhez írt nemzetvezetői memorandum eljuttatása volt. Az előbbit Stebinac zágrábi érseken, míg az utóbbit Mihalovic tábornokon keresztül kellett volna eljuttatnia Jancusko Gábornak, a pártvezető helyettesének. [...] Stepinacnak sikerült is átadni a memorandumot, Mihalovichhoz nem jutottunk el, de a németek segítségével át tudtuk adni egy szerb századosnak, aki a maga részéről összeköttetésben állt velük.”³⁶ A memorandumokon keresztül Szálasi ismertetni kívánta a magyar király kormány, valamint a Nyilaskeresztes Párt és Hungarista Mozgalom hivatalos álláspontját a Németország háborúvesztésével előállt helyzetben.³⁷ „Tájékoztatta az angolszászokat kormánya alkotmányjogi helyzetéről, összefoglalta a hungarizmus lényegét, és figyelmeztette Angliát, hogy Európában tradicionális befolyását Oroszország veszélyezteti, továbbá felajánlotta szolgálatait az angolszászoknak. Felhívta figyelmüket azokra a Németországba menekült magyar csoportokra, amelyek a Szovjetunióval szemben az angolok oldalára állhatnának.”³⁸

Mindeközben a kormánysszervek már a Salzburg melletti Mattsee községbe települtek.³⁹ Ide érkezett Gömbös jelentést tenni, de a kormány tagjait a megszálló hatóságok akkorra már letartóztatták. Mérlegelve helyzetét arra a megállapításra jutott, hogy hivatalos katonatisztként – mint aki politikával aktívan soha nem foglalkozott – őt nem

32. Uo.

33. Pálffy, 2001: 71.

34. Gömbös, 1958: 8–10.

35. Szakály, 1987: 7.

36. Uo.

37. Rozsnyói, 1994: 76–77.

38. Karsai, 2016: 597.

39. *Út és Cél*, 1992: 5–8.

vádolhatják semmivel a genfi egyezmények értelmében, legfeljebb hadifogolytáborba kerülhet, ezért önként jelentkezett az amerikai parancsnokságon.⁴⁰

Amerikai fogságban

Jelentkezése után továbbra is szabadon élt, csak június végén tartóztatták le, miután 1945. június 19-én Vörös János, az Ideiglenes Nemzeti Kormány honvédelmi minisztere 28.611/el. vkf. ü–1945. számú rendeletével 46 tiszt mellett – mint háborús bűnöst – közigazgatási úton lefokozta és a Honvédség kötelékéből kicsapta.⁴¹ Ekkor – saját elbeszélése szerint – átadták az amerikai hírszerzés, a Counter Intelligence Corps (CIC) magyar osztályának, amit Himler Márton ezredes vezetett, és ami a magyar háborús bűnösök felkutatásával foglalkozott. Itt a magyar háborús bűnösök listáján szereplők kihallgatását egy különítmény kezdte meg, amely egy hadnagyból, egy civilből és két amerikai katonából állt. Mivel nem adott megfelelő válaszokat a feltett kérdésekre, elkülönítették a fogvatartottaktól, és egyik éjjel bevitték az alakulat őrszobájára. *„Azután az ott tartózkodó kb. 15-20 fő őrszemélyzet jelenlétében – emlékezett vissza a történetekre – a két katona és a zsidó [a kihallgatását végző különítmény civil tagja] verni kezdtek. Őklükkel az arcomba és fejemre és a két katona ezenkívül lecsatolt deréköveikkel a hátamra és hátsó felemre. Ezalatt a jelenlévő őrszemélyzet tagjai letépték kitüntetéseimet és részben rendfokozat jelzéseimet, melyeket – nyilván souvenir-nek – eltettek. A veréssel lényegileg azt akarták elérni, hogy mondjam meg a két keresett személy tartózkodási helyét. A pártvezető-helyettesről tudtam, hogy Salzburgban van, a belügyminiszter tartózkodási helyéről fogalmam sem volt. Miután a kb. 20 percig tartó verés ellenére a feltett kérdésekre nem adtam meg a kívánt választ, pisztolyt nyomtak az oldalamba azzal, hogy elsütik, ha nem beszélek. Mivel ezt a módszert sem koronázta siker, megunták a dolgot és elvittek a plébániára, ahol a csoportvezető hadnagy akkor úgy látszik Strasser kanonokot hallgatta ki. A zsidó jelentette a fáradtságának eredménytelenségét. A hadnagy a pap előtt láthatóan szégyelte állapotomat s elvezetett embereivel Mattsee község fogdájába, ahol 3 vagy 4 napig maradtam. Sem a civilt, sem katonáit azonban nem intette le.”* Az események kapcsán Gömbös megjegyezte azt is, hogy *„jellemző az amerikai hírszerző, illetve elhárító szervek nagyszerű működésére, hogy a pártvezető helyettes ezidőben Salzburgban saját neve alatt bejelentve élt, míg a belügyminiszter már régen valamely amerikai táborban sínylődött”*.⁴²

Amikor magyar újságírók szeptemberben interjút készítettek Himler Mártonnal, felvetődött a kérdés, hogyan viselkedtek az elfogott magyarok. Himler válasza szeptember 30-án több szövegváltozatban is megjelent a magyar lapokban, de tartalmukat tekintve egybehangzók voltak a közlések. *„Mind gyáván. Nem volt közöttük*

40. Uo. 6.

41. *Honvédségi Közlöny*, 1945: 171.

42. Gömbös, 1958: 9.

egyetlen önérzetes ember sem, aki akárcsak félszóval is vállalni merne volna azt, amit tett. Szálasival, Sztójaival és minisztereivel beszéltem. Természetesen egyiküknek sem tetszett az elfogadás. Egy kérése volt mindnek, hogy ne szállítsuk őket Magyarországra, hanem ha felelősségre akarják vonni, állítsák őket nemzetközi bíróság elé. Az egyetlen félig tisztességes megjegyzés, amit hallottam, a fiatal Gömbös Ernőé volt. Ő azt mondta, hogy meggyőződésből harcolt az orosz ellen és mindenkivel szövetkezik, aki neki erre a harcra szövetséget nyújt.⁴³ Máshol: „A nyilasok gyáván viselkedtek, amikor elfogták őket. Mind azt kérte, hogy ne szállítsuk őket Magyarországra, hanem inkább nemzetközi bíróság elé szeretnének állni. Egyedül Gömbös Gyula fia, Gömbös Ernő viselkedett határozottan, kijelentette, hogy meggyőződésből harcolt az orosz ellen.”⁴⁴

Gömbös Ernő életének egyik legismertebbé vált mozzanata, hogy a Szent Korona ládájának kulcsát nála találták meg. Gömbös szerepe meglehetősen jelentéktelen, különösen annak fényében, hogy ekkor már a láda mindössze a palástot tartalmazta. Hogyan is jutott egy apró fejezet Gömbös Ernőnek a Szent Korona történetében? A magyar államiság szimbólumának menekítéséért felelős Pajtás Ernő ezredesnek április 25-én Szálasí azt az utasítást adta, hogy Szőlőssy Jenő miniszterelnök-helyettes közreműködésével rejtse a föld felszíné alá a koronát. Ez április 26-ról 27-re virradóra meg is történt Matseeban. Május 2-án a koronaőrség Matseeből északnyugatra, a mintegy 2 km-re lévő Zellhof nevű külterületi misszióházba települt át, ahol a megérkező amerikai csapatok május 6-án őrizetbe vették őket, és az augsburgi hadifogolytáborba szállították át a foglyokat. A birtokukban lévő koronaládát lefoglalták, de Pajtás ezredes nem árulta el, hogy az már csak a palást rejt, csak azt, hogy a láda kulcsait Gömbös Ernőnek adta át,⁴⁵ de az ő hollétéről nem tudott számot adni.⁴⁶

Az amerikaiak rövid idő alatt kiderítették, hogy Gömböst a salzburgi Landesgericht börtönbe vitték, ahol Himler Márton megfogalmazásában „hosszas huzavona”, illetve „kínos hallgatások” után július 24-én átadta a kulcsokat a budapesti származású, magyarul jól beszélő amerikai Granville (más írásmódok szerint: Granwille, Greenwald) CIC-hadnagyoknak.⁴⁷ „Engem nagyon szépen megkért – írja Himler –, hogy hagyjam őt magára a fogollyal, mert olyan bizalmas természetű a feladat, hogy az csak őrá és a 7. hadseregére tartozik. Természetesen átmentem egy másik szobába, és ott várahoztam. Hogy mi történt, azt nem tudom, de el tudtam akkor is képzelni, s Granville azóta sem tagadta. Egy idő múlva csengetett a börtönőrnek, hogy vihetik a rabot a cellába, s mosolyogva nyitotta rám az ajtót, kezében három kulcsot lebegtetve. Megmagyarázta, hogy csak azért akart Gömbössel egyedül maradni, mert nem volt benne biztos, hogy jó nyomon van-e, s hogy a Szent Korona kulcsait valóban megtalál-

43. Kossuth Népe, 1945b: 1.

44. Népszava, 1945a: 3.

45. Más forrás szerint a kulcsokat Szőlősi Jenő kapta, és ő adta át azokat Gömbös Ernőnek. Fiala, 1978: 2.

46. Somorjai, 2012: 38.; Gárdos, 1967: 4.; Katolikus Magyarok Vasárnapja, 1978: 2.

47. Gárdos, 1967: 4.; Magyarország, 1971: 13.

ja. *A három kulcsot a százados a ruháiba varrta, ezért nem találták meg nála, amikor elfogatása után a zsebeit kikutatták és ingóságait elvették.*⁴⁸

Gömbös ezzel szemben – Himler Márton visszaemlékezésére reagálva – a következőket állította: *„Ez nem felel meg a valóságnak, mert a tárgyban sem hosszú, sem kínos, sem kihallgatások sorozatáról nem volt szó. Ha jól emlékszem, Granville hozott le egyszer ez ügyben a salzburgi Landesgericht cellájából. Kérdésére, hogy hol vannak a láda kulcsai, azt válaszoltam, hogy azt neki jobban kell tudnia, mint nekem, mert a fogházba való beszállításom alkalmával elvettek tőlem minden nálam volt tárgyat. A kihallgatás ezzel befejeződött, még öt percig sem tartott.*”⁴⁹

Kiadatása és kihallgatása

Letartóztatása után bő három hónappal az Egyesült Államok kiadta Magyarországnak. A magyar háborús bűnösök fogadására 1945. október 3-án került sor. Délelőtt 10 óra 15 perckor megszólalt Szűcs János néppügyész telefonja. A vonal túlsó végén Salzburg jelentkezett: *„Szálasi tiz háborús főbűnös társával elindítottuk Budapest felé!”* Déli 12 óra előtt néhány perccel érkeztek a mátyásföldi repülőtérré az orosz, amerikai, angol és magyar újságírók, valamint egy *„hatalmas teherkocsiból átalakított rabomobil”*. Pontosan 12 órakor tűnt fel a horizonton a kétmotoros *H 315.126 4 J* jelzésű *Douglas* bombázó repülőgép, amely tíz órakor szállt fel Salzburgban.⁵⁰

A háborús bűnökkel vádolt magyar politikusokat és katonatiszteket háromnegyed háromkor adták át a magyar hatóságoknak.⁵¹ A repülőgépből egymás után léptek ki a foglyok, közülük utolsó elöttiként – Szálasi előtt – Gömbös Ernő egy német tábori esőköpenyben.⁵² A repülőgép ajtajában a foglyokról az amerikai kísérek – köztük a már említett Granville hadnagy – levették a szíjbilincset, majd Péter Gábor vezérőrnagy, a Budapesti Államrendőrség Politikai Rendészeti Osztályának vezetője személyesen cserélte azokat rézbilincsre, így szálltak fel a rabomobilba.⁵³ Az Andrássy út 60-ba induló kocsiban két hosszú padon ültek le, a jobb oldali sor utolsó helyén foglalt helyet Szálasi, mellette Gömbös Ernő, szemben vele Imrédy Béla.⁵⁴

Gömbössel kapcsolatban a Politikai Rendészeti Osztályon mindössze azt kívánták tisztázni, hogy miért éppen ő lett Szálasi szárnysegéde.⁵⁵ Már aznap este kihallgatta Péter Gábor.⁵⁶ Miután megállapították, hogy Gömbös szerepe abban merült ki,

48. Szabó, 1978: 6.

49. Gömbös, 1958: 9.

50. Hajdu, 1945: 1.; Mátrai, 1945: 1.

51. Mátrai, 1945: 1.

52. *Népszava*, 1945b: 1.

53. Kelemen, 1945: 3.

54. Mátrai, 1945: 1.

55. *Kossuth Népe*, 1945d: 1.

56. Zsolnai, 1945: 2.

hogy ő létesített kapcsolatot Szálasi és a tisztikar között, nem tartották tovább az Andrassy út 60-ban, és másnap (október 4-én) átszállították a Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztályára a további vizsgálat lefolytatása és bűnperének előkészítése végett.⁵⁷

A Katonapolitikai Osztályon újabb kihallgatások következtek. A sajtó mindeközben napról napra beszámolt a háborús bűnösök perének előkészítéséről, Gömbös esetében lényegében a történeteknek megfelelően tárva háborús szerepét a nyilvánosság elé. Amint arról a *Kossuth Népe* beszámolt, Gömbös elmondta, hogy bizonyos mértékig félt is Szálasitól, mert „végeredményben apja közbelépésére dobták ki Szálasit a vezérkarból”.⁵⁸ Vajda István tollából 1945. október 12-én a *Világosság* olvasói arról is informálódhattak, hogy „véletlenül [sic!] sodródott a nyilaskeresztesek mellé és pusztán »emlékezetes és jóhangzású« neve miatt lett Szálasi szárnysegéde. A Horthy-proklamáció után tovább akart harcolni és olyan katonákat keresett, akik hajlandók a végső győzelemig küzdeni. »Egészen április közepéig hittem a németek katonai fölényében. Akkor megnéztem egy térképet és hirtelen egy szemvillanás alatt megvilágosodott előttem: ezt a háborút a németek elvesztették.«” A tudósítás szerint Szálasi mellett csak reprezentatív szerepet játszott, és május 2-án, amikor utolsó futárszolgálatával bízta meg, „már nem volt kedve az egészhez”.⁵⁹

Politikai nézeteit fogva tartása során sem rejtette véka alá: „*A nemzetiszocializmus eszméit ma is helyesnek tartom – mondta kihallgatóinak – és azokkal rokonszenvezem. Nem tudom feltételezni, hogy Szálasit annak idején a hiúság vágya vitte volna uralomra, és nem az a meggyőződése, hogy Magyarországot meg tudja menteni. Mind Szálásiban, mind Hitlerben, mint a Szovjet elleni harc felelős vezetőjében megbíztam. Azért támogattam minden erővel a nyilas uralmat, mert az volt a meggyőződésem, hogy az teljesen helyes, és ez az egyetlen mód Magyarország megmentésére.*”⁶⁰ Miután a Katonapolitikai Osztály befejezte kihallgatását, október 11-én átszállították a Népügyészségre.⁶¹

A *Kis Ujság* arról adott hírt, hogy saját szerepének ismertetésén túl nem volt hajlandó senkire sem terhelő vallomást tenni. A napilap értesülése szerint október 19-én papírt, ceruzát kért, és a következő – a vizsgálati jegyzőkönyvekben foglaltaknak elmentmondó – sorokat jegyezte le: „*Tudom, hogy önök engem nyilasnak tartanak. Tudom, hogy önök gyűlölik a nyilasokat. Biztos vagyok benne, hogy fel akarnak akasztani. Pedig soha nem voltam nyilas [sic!] és soha senkit nem bántottam. Egyébként pedig nem vagyok hajlandó vallani egyetlen társamra sem, akiket jó magyar embereknek tartok, nem vagyok hajlandó bajt okozni.*”⁶²

57. *Kossuth Népe*, 1945c: 3.; *Világosság*, 1945: 2.

58. *Kossuth Népe*, 1945d: 1.

59. Vajda, 1945: 1.

60. Rainer, 2018: 165.

61. *Szabadság*, 1945: 3.

62. *Kis Ujság*, 1945: 1.

November 8-i kihallgatásán ismét hitet tett eszméi mellett: „*A nemzetiszocializmus alapelveit helyesnek tartottam és véleményem most sem változott meg. A nemzeti szó azt jelenti, hogy Magyarország minden tekintetben szuverén állam. A szocialista szó azt jelenti, hogy minden magyar állampolgár egyenlő jogú és jólétre tarthat igényt. [...] A zsidókérdésben az a véleményem, hogy a zsidókat ki kellene telepíteni az országból, mert idegen testet képeznek faji különbözőségük miatt. Fő hibájuknak azt tartom, hogy a gazdasági élpozíciókat elfoglaló zsidók antiszocialista magatartást tanúsítottak. E tekintetben őket – a múltat figyelembe véve – javíthatatlannak tartom. Szálasit idealistának tartom és jelenleg is szeretem és nagyra becsülöm. A nemzetiszocialista eszme nem bukott meg, és előbb-utóbb győzedelmeskedni fog.*”⁶³

1945 decemberében dr. Ries István igazságügy-miniszter engedélyével Németh József, a *Kossuth Népe* munkatársa felkereste a Szálasi-éra fogva tartott politikai és katonai vezetőit a Markó utcai fogházban. Az Alföldy László alezredes igazgatta, nem egészen 300 férőhelyes büntetés-végrehajtási intézményben ekkor több mint 1200 foglyot helyeztek el. Az épület második emeletének bal oldali keresztfolyosóján kisebb-nagyobb cellákban hármásával, tízesével kaptak helyet a rabok. Gömbös Ernő Rátz Jenő volt miniszterelnök-helyetessel; Beregfy Károly volt honvédelmi miniszterrel; Ruszkay Jenővel, a XVII. SS-hadtest volt parancsnokával; Hubay Kálmánnal, a Nemzetvezető Munkatörzse Kultúriroda volt vezetőjével; Boucz Béla volt vidéki rendőr-főkapitánnyal, Csia Sándorral, a háromtagú nyilas kormányzótanács volt tagjával; Görgey Vincével, a Hunyadi SS-hadosztály volt vezérkari politikai tisztjével és Pálffy Fidél volt földművelésügyi miniszterrel került egy cellába.⁶⁴ A foglyok „*kényelmét*” 3 vaságy és 8 szalmazsák szolgálta. Németh József leírása szerint Gömbös magába roskadtan ült katonaköpenyébe burkolózva. Amint azt Pálffy elmondta, volt, hogy napokig nem hallották szavát. Ahogyan a *Kossuth Népe* újságírója megjegyezte, „*semmiféle megtiszteltetést nem érez abban, hogy főhadnagy létere három tábornokkal, köztük két honvédelmi miniszterrel van közös cellába zárva*”.⁶⁵

63. Rainer, 2018: 165–166. Kőváry Ernő, a Katonapolitikai Osztályon dolgozó főhadnagy – aki 1944-ben állt át a Vörös Hadsereghez, részt vett Miskolc ostromában, és még ebben az évben belépett a Magyar Kommunista Pártba – jelenen volt Gömbös kihallgatásán. Emlékeiben számos ellentmondás mutatkozik a korabeli hírekkel. Ő úgy idézte fel a történeteket, hogy közvetlenül a Katonapolitikai Osztály vette át Gömböst az amerikaiaktól. „*Egy papírt tettünk elé: írja le nekünk minden részletre kiterjedő önéletrajzát. Másnap reggel egy összehajtott papírlapot küldött föl nekünk a foglárval. Az állt benne: »Maguk valamennyien Moszkva vörös bérencéi, és én nem írok semmit sem maguknak. Gömbös Ernő őrnagy«.*” Az állítással kapcsolatban megállapítható, hogy Gömbös csak századosként írhattott alá bármit, másrészt – amint arról számos újságcikk is tanúskodik – saját szerepvállalásáról bizonyosan beszélt a nyomozóknak. Kőváry, 1989: 92.

64. Cellatársai közül egyedül dr. Buócz Béla nem érte meg az ítélethirdetést, megromlott egészségi állapota 1946-ban a halálához vezetett. Rátz Jenő volt az egyetlen, akinek a halálos ítéletét életfogytiglanra módosították, de a börtönben súlyosan legyengült, és 1952-ben elhunyt. A felsoroltakon 1946-ban hajtották végre a halálos ítéletet, Görgey Vince kivételével, rajta 1948-ban.

65. *Kossuth Népe*, 1945e: 1.

Tárgyalása 1946. január 12-én

Bár saját elmondása alapján fogva tartása során nem bántalmazták,⁶⁶ a fogva tartás során egészségi állapota megromlott, és testsúlya 45 kg-ra csökkent. Kihallgatását már 1945. október 13-ra befejezték, de tárgyalására csak 1946. január 12-én⁶⁷ került sor a Markó utcában⁶⁸ a Barta-tanács előtt.⁶⁹

A vád szerint Gömbös Ernő 1944. október 15-e előtt, a Haditechnikai Intézet hallgatójaként Horthy proklamációjának elhangzását követően csatlakozott azokhoz a katonákhoz és pártszolgálatosokhoz, akik a háború továbbfolytatása mellett döntöttek. A várba sietett, érintkezésbe lépett Szálasival, és elfogadta tőle a parancsőrtszti állást.⁷⁰ További vádpontként a Szálasitól 1945. május 2-án kapott megbízatása szerepelt, melynek értelmében dr. Jancsuskó Gáborral a már fentiekben tárgyalt expozét kellett eljuttatnia az angolokhoz.⁷¹ Gömbös Ernőt tehát egyáltalán nem vádolták koholt vagy köztörvényes bűntettek elkövetésével, mindössze a tényként megállapított szerepvállalásának megítélését és szankcionálását tűzte ki feladatául a népbíróság.

A vádlott kihallgatása után a tanúvallomásokra kerül sor. Röder Vilmos főhadnagy után az elnök Szálasi Ferencet szólította a tanúk padjára. A volt nemzetvezető elmondta, hogy Gömbös mellette teljesített szolgálatot, megbízott benne, mert politikailag feddhetetlennek tartotta, továbbá kijelentette, a dr. Szögi Géza által megfogalmazott⁷² expozéval a magyar ügyet kívánta szolgálni. Dr. Zboray Sándor kirendelt védő indítványozta Vörös János volt honvédelmi miniszter kihallgatását is, de a tanács elvetette az indítványt. A perbeszéd elhangzása után Gömbös Ernő szólalt fel az utolsó szó jogán, majd a bíróság félórás tanácskozás után kihirdette az ítéletet. Két rendben találták bűnösnek, amiért nem jogerősen tíz év fegyházbüntetésre, vagyonának elkobzására és állásvesztésre ítélték.⁷³ A népbügyész súlyosbításért, a védő enyhítésért fellebbezett.⁷⁴

Védője munkájával Gömbös és környezete is elégedett lehetett. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a következő eset: amikor január 25-én Szálasi a zárkájában beszélhe-

66. Kő, 2007: 5.

67. Gergely, 2001: 18. Az itt szereplő további adat, miszerint „a börtönből csak az 1956-os forradalom idején szabadult”, nem helytálló. Ugyanez a téves információ szerepel Kovács Tamás „A nyilas emigráció 1945–1998” c. cikkében is. Kovács, 2008: 65.

68. Karsai–Karsai, 1988: 36.

69. Szerencsés, 2009: 50.

70. *Népszava*, 1946a: 3.; *Világ*, 1946a: 3.

71. *Népszava*, 1946a: 3.

72. Szálasi vallomása alapján február 5-én dr. Aczél Endre népbügyész pótvádíratot adott ki, amelyben vádat emelt Szögi Géza ellen, „mert cselekedete a népek háború utáni megbékélésének veszélyeztetésére alkalmas” volt. *Délmagyarország*, 1946a: 3.

73. *Világ*, 1946a: 3.; *Kossuth Népe*, 1946a: 4.; *Makói Népiújság*, 1946: 1.

74. *Szabad Nép*, 1946a: 2.

tett dr. Kiss Károly volt székesfővárosi tiszti ügyésszel a védőválasztásról, Kiss azt javasolta, hogy vesse el, akiket mindaddig számba vett, és válassza Gömbös Ernő védőjét, „aki Gömbös szerint igen lelkiismeretes, komoly, a részletekbe menő, ami ezekben a perekben igen fontos”. A javaslatot megfogadva Szálasi is dr. Zboray Sándor védelmére bízta magát.⁷⁵

A jogerős ítéletet a NOT Bojta-tanácsa másodfokon 1946. április 13-án hozta meg. Helyben hagyták a korábbi döntést,⁷⁶ figyelembe véve „a két világháború közötti katonai nevelés alacsonyrendűségét, antihumanizmusát, a Szovjetuniót ostobán rágalmozó és annak gyűlöletét hirdető irányát, melynek keserű gyümölcsei megmutatkoztak a tisztikarnak és elsősorban a vezérkarnak a kormányzói szózatra tanúsított felháborító magatartásában is. Ennek a nevelésnek a produktuma a vádlott is, kinek szellemi képességei ezenfelül jóval az átlagon alul vannak.”⁷⁷

Szökés a Csillagból

A jogerős ítélet meghozatala után Gömbös Ernőt már aznap – 1946. április 13-án – átadták a népügyészségnek, ahonnan a szegedi Csillagbörtönbe szállították a kiszabott büntetés letöltése céljából. Öt hónap eltelte után ismét az országos sajtó figyelmének kereszttüzebe került. 1946. szeptember 19-én délután udvari sétája alatt – amit a börtönigazgatóság későbbi vizsgálatának megállapítása szerint egy fogházőrmester szabálytalanul engedélyezett számára⁷⁸ – észrevette, hogy az egyik fal melletti asztalosműhely épületében dolgozó munkások hosszú létrát hagytak hátra maguk után. Ekkor gyors elhatározásra jutva, a létrát kihozta, és felmászott rajta a barakk tetejére. Miután felért, maga után húzta a létrát, ami elég hosszú volt ahhoz, hogy áthidalja vele a tető és a börtönfal közti 1 m 20 cm-es távolságot, és a kőfal gerincét borító szögesdrótsövényre fektesse azt. Miközben a létrán mászott, az udvar másik sarkából egy börtönőr észrevette ugyan, de nem volt felszerelve éles lőszerezellel, így nem tudta a szökést megakadályozni. Gömbös közben felért a fal tetejére, majd kezével függeszkedve a fal pereméről leugrott a Pozsonyi Ignác utcába.⁷⁹

Az őrség azonnal körülzárta a börtönt övező utcákat, de nem sikerült a szökevény nyomára akadni.⁸⁰ A szegedi politikai rendőrség azonnal végigrazziázta a várost, közlétevé Gömbös Ernő személyleírását és viseletét: 30 éves, 185 cm magas, szőke hajú,

75. Karsai, 2016: 703.

76. *Világosság*, 1946: 2.; *Kossuth Népe*, 1946b: 4.

77. BFL XXV.2.b – 1945 – 13058, NOT. 1.2101/1946.

78. *Délamerikai Magyarország*, 1946: 3.

79. *Délmagyarország*, 1946d: 3.; *Délmagyarország* 1946b: 2.; *Út és Cél*, 1992: 7–8.

80. *Szabad Nép*, 1946b: 8.

kék szemű férfi, aki rövid nadrágban, sárga ingben és szandálban (más forrás szerint sárga bilgeri csizmában)⁸¹ hagyta el a büntetés-végrehajtási intézmény területét.⁸²

A hír már aznap délután futótűzként terjedt Szegeden.⁸³ Két nappal később a *Népszava* az Igazságügyi Minisztérium Börtönügyi Osztályától kért bővebb tájékoztatást az esetről, de ekkor még eredménytelenül, ugyanis hivatalos jelentés mindaddig nem érkezett a történetekkel kapcsolatban.⁸⁴ Az említett osztály azonnal táviratot küldött, amiben a szegedi börtönt jelentéstételre szólította fel. Az igazgatóság először telefonon közölte a vizsgálat eredményét,⁸⁵ miszerint a szökést első következtetések szerint előkészítették, és annak véghezvitelében egyrészt fogolytársai segítettek, másrészt az utcáról is csak cinkosai közreműködésével tűnhetett el nyomtalanul.⁸⁶ Nem könnyítette meg a vizsgálatot, hogy cellatársai hasonlóról számoltak be, amiről 1945 decemberében Pálffy Fidél: alig érintkezett velük, napokig nem váltott szót senkivel.⁸⁷ A feltevésekkel szemben Gömböst nem segítette senki, legalábbis ő maga ezt állította az emigrációban: „*A szökésemben a jó Istenen kívül senki sem segített. Azt egyedül, minden külső vagy belső támogatás nélkül hajtottam végre.*”⁸⁸

Gömbös szökése nem az első volt a Csillagban, de leginkább ez az eset világított rá az ott, illetve annak nagyfai gazdaságában uralkodó biztonsági hiányosságokra. 1946. szeptember 21-én a *Délmagyarország* munkatársa felkereste Füzesy Béla őrnagyot, a börtön vezetőjét, közvetlenül tőle érdeklődve a sorozatos szökések okairól és az uralkodó állapotok orvoslására tett intézkedésekről. Füzesy arról számolt be, hogy a nyilasok annak idején szabadon engedték az ott őrzött rabokat, akik az intézményt teljesen kifosztották. Emiatt a rabok nem a szokásos rabruhát, hanem saját ruhájukat viselték,⁸⁹ ami miatt szökésük esetén nem ismerték fel őket az utcán. A fegyőrök száma is jóval kisebb, és felszerelésük is hiányos volt ekkor. Emiatt a 24 órás szolgálati időt felemelték 48 órára. Legnagyobb hiányosságként a börtönparancsnok két gépfegyvert vagy golyószórót említett, mert – mint mondta – „*ha ezek lettek volna például Gömbös szökésekor, akkor a lapok csak kísérletről számolhattak volna be*”. Ezenkívül a fegyőröknek kézfegyvereknek is híján voltak.⁹⁰

Szeptember 25-én, szerdán a hatóságok arról informálódtak, hogy Gömbös még Szegeden tartózkodik-e, de elővigyázatosságból értesítették az ország összes rendőr-

81. *Szegedi Kis Ujság*, 1946: 5.; *Szegedi Népszava*, 1946: 2.

82. *Szegedi Népszava*, 1946: 2.; *Szabadság*, 1946: 1.

83. *Kis Ujság*, 1946a: 5.; *Világ*, 1946b: 6.

84. *Népszava*, 1946b: 2.

85. *Kis Ujság*, 1946b: 2.

86. *Délmagyarország*, 1946b: 2.

87. *Kossuth Népe*, 1946c: 2.

88. Gömbös, 1958: 10.

89. A rabruhák pótlására mindössze kettő – később három – szövöszék állt rendelkezésre, de az ebből kikertült anyagokat elsősorban a külső munkán dolgozó rabok részére utalták ki. *Délmagyarország*, 1946e: 2.

90. *Délmagyarország*, 1946c: 3.

parancsnokságát és a határállomásokat is.⁹¹ Az első feltevések szerint Tolna megyébe indult, ugyanis Murgán, Kétyen, Lodományon, Szedresen és Medinán élt a Gömbös család rokonsága. A nyomozás során több bejelentés érkezett a hatóságokhoz, miszerint Murga környéki falvakban és erdőkben látták, azonban egyetlen olyan bejelentő sem akadt, aki több információval tudott volna szolgálni, így a nyomozás ezen a vonalon eredménytelen maradt. A Tolna megyei hajtóvadászattal párhuzamosan szigorúan ellenőrizték a nyugati és a déli határt is arra az esetre, ha ebbe az irányba venné útját. A határőrséget ellátták Gömbös Ernő sokszorosított fényképével és személyleírásával.⁹²

A nyomozás megindításával egyidejűleg Ries István igazságügyminiszter utasítást adott a minisztérium büntetőügyi osztályának, hogy a lehető leghigorúbban vizsgálják ki, kit terhel a botrányért a felelősség. Szeptember 28-án felfüggesztették Török Istvánt, a Csillagbörtön szolgálatvezető őrmesterét, aki engedélyezte Gömbös számára, hogy az udvaron tartózkodjon, anélkül hogy ezt a fogházorvos elrendelte volna. Szintén felfüggesztették azt a fogházőrt, aki töltény nélküli puskával látta el őrszolgálatát, így nem tudta megakadályozni a szökést. Vizsgálat indult az őrparancsnok ellen is, mert az őrségváltásnál kötelessége lett volna az őrség felszerelésének ellenőrzése. Az őrparancsnok kihallgatása során arról számolt be, hogy sok teendője miatt az utóbbi időben elmaradt az őrségek ellenőrzése.⁹³

A nyomozást folytató Katonapolitikai Osztály megállapította, hogy Gömböst Sándorfalva környékén látták, ahol a település környéki erdőkben bujkált. Az erdőszélen több embert megszólított, hogy milyen pártállású lakosai vannak a falunak, hány nyilas volt, és kik azok. A Katonapolitikai Osztály közlése szerint leginkább az érdekelte, hogy a volt nyilasok közül ki tartózkodik odahaza. A vizsgálat megállapítása szerint Baján keresztül a Dunántúlon folytatta útját.⁹⁴ Október 3-án a *Népszava* már felvetette: lehetséges, hogy Gömbös átjutott az osztrák határon.⁹⁵ Ezzel a sajtó érdeklődése szinte egyik napról a másikra megszűnt.

Az emigrációban

Miközben országszerte arcképes falragaszokkal és repülő különítményekkel keresték, bujdosva menekült keresztül Magyarországon. Ausztria francia megszállási övezetébe, Tirolba ment, ahol „előbb mezőgazdasági segédmunkás, majd raktáros és tolmács lett a francia csapatoknál”.⁹⁶ A francia őrség visszavonása után a német hadifoglyok

91. *Kis Ujság*, 1946b: 2.

92. *Délmagyarország*, 1946d: 3.

93. Németh, 1946: 1.

94. *Délmagyarország*, 1946d: 3.

95. *Népszava*, 1946c: 1.

96. Szakály, 1987: 7.

őrzésére különféle nemzetiségű katonákból fegyvertelen őrszázadokat toboroztak.⁹⁷ A magyar századot Lewalt-Jezierski László vezérkari őrnagy – a később Floridában megszervezett Petőfi Magyar Klub elnöke – szervezte, csendőrökből és honvédtisztekből. Gömbös ide jelentkezett, és itt kapott beosztást Faller (máshol Fallerberg) Béla álnéven.⁹⁸ A „*rumi őrszázadot*” – táborának az Innsbruck melletti Rum település adott otthont – 1947-től fokozatosan leépítették, majd 1949 végén feloszlatták.⁹⁹ 1949-ben Lewalt-Jezierski távozása után egy rövid ideig Gömbös lett az egység parancsnoka, azonban – feltételezhetően a század tagjainak világnézeti szembenállásából következően – hamarosan leváltották. 1948-ban ugyanis Henney Árpáddal és Tatár (Tarjányi) Imrével megalakította az emigrációs Hungarista Mozgalmat, ahol vezető szerepet vállalt.¹⁰⁰ A többség azonban a Horthyhoz hű Magyar Harcosok Bajtársi Közösségével (MHBK) szimpatizált.¹⁰¹

Leszerelését követően egy ideig Tirolban maradt, tanulmányokat kezdett az Innsbrucki Egyetemen, ahol közgazdász diplomát és doktori fokozatot szerzett.¹⁰² Salzburgban telepedett le, ahol sok magyar menekült élt, és magyar szervezetek is működtek. Életüket az évek során magyar ügynökök figyelték. Egy 1953. október 29-én kelt összefoglaló jelentés szerint Gömbös aktív szervezői tevékenységet folytatott az európai nyilas szervezetek között, és állandóan támogatta az MHBK-t, melynek szintén Salzburgban volt a központja.¹⁰³ Az ötvenes évek közepén Grazba költözött.¹⁰⁴

1956 után már érdemi politikai tevékenységet nem fejtett ki. „*Volt kiadói munkatárs, egy bútorgyár vezető munkatársa, majd nyugdíjazása előtt egy cég lerakatának igazgatóhelyettese.*”¹⁰⁵ 1980-ban Henney Árpád helyét Tatár Imre vette át a Hungarista Mozgalom élén, akinek helyetteseként továbbra is szerepet vállalt a nyilas emigráció szervezésében.¹⁰⁶ Ennek ellenére csak 1989. június 23-án törölték az állambiztonság nyilvántartásából. A hatvanas években a Dráva menti Steinfeldben élt, 1981-ben már Klagenfurtban.¹⁰⁷ Itt hunyt el 1992. május 10-én hosszan tartó, súlyos be-

97. Gömbös, 1958: 10.

98. Az álnév bizonyosan arra a Faller Bélára utal, aki Gömbössel egy időben volt a kőszegi Hunyadi Mátyás Reáliskola növendéke, és aki szintén eredményes résztvevője volt a Honvédség tisztí síverse-nyeinek.

99. Rainer, 2018: 249.

100. *Magyar Nemzet*, 2016. október 29. 20. Henney mellett Gömbös Ernő és Ludmann Emil – a Keresztény Magyarok Egyesülete elnöke – alkották a Hungarista Mozgalom operatív csoportját. Tóth, 2008: 75.

101. Rainer, 2018: 249.

102. *Út és Cél*, 1992: 8.; Rainer, 2018: 249.

103. Száraz, 2010: 82–84.

104. Rainer, 2018: 249.

105. Szakály, 1987: 7.

106. Tóth, 2008: 232.

107. Rainer, 2018: 249–250.

tegség után, 76 éves korában.¹⁰⁸ Az emigrációs Hungarista Mozgalom saját halottjának tekintette: „*Állj meg magyar, állj meg testvér! Állj meg egy percre az élet rohanása közepette, emeld le süveged s tisztelettel monddjád búcsú Isten-hozzádodat Gömbös Ernő emléke előtt*” – emlékezett meg róla dr. Fekete István a Hungarista Mozgalom központi lapjának 1992. július–augusztusi számában.¹⁰⁹ Hamvait 1992. augusztus 3-án délelőtt 11 órakor helyezték örök nyugalomra – végakarata szerint – Budapesten, a Fiumei úti Nemzeti Sírkertben édesapja sírjába.¹¹⁰

Összegzés – Gömbös Ernő megítélése

Az általános gyakorlattól eltérően ezúttal nem kezdem, hanem zárom soraimat a téma kutatástörténetével, ugyanis Gömbös Ernő személyének megítélése leginkább ezáltal közelíthető meg. Életútjának kutatását és kutathatóságát Szakály Sándor hadtörténész alapozta meg, aki 1986-ban kezdett a Gömbös-kutatásba. Bécsi ösztöndíjas tartózkodásakor megismerkedett az egykori miniszterelnök fiával, életpálya-interjúkat készített vele,¹¹¹ és rávette, hogy apja – birtokában lévő – hagyatékát¹¹² adja át a magyar államnak.¹¹³ „*A nyilas-hungarista emigráció néhány tagjával [...] interjúkat készíthettem, és Gömbös Ernő hagyatékát a vele történt megállapodás alapján halála után a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum számára Magyarországra hozhattuk.*”¹¹⁴

Gömbös politikai nézeteiről a *Reform* újságírója kérdezte Szakály Sándort 1992-ben, feltéve a megkerülhetetlen kérdést: „*Nyilas volt?*” A történész válaszában egyértelműen fogalmazott: „*Nem. [...] Azt hiszem, hogy egy Mussolini-típusú országot képzelt maga elé, de több párt működésével, biztosítva a kormányzó párt kizárólagos hatalmát. Ezt én messze állónak tekintem mind a diktatúráktól, mind a fasizmustól. De mindenképpen jobboldali radikalizmus volt.*”¹¹⁵

Gömbös Ernő életére és politikai nézeteire vonatkozóan újabban Rainer M. János történész munkáját kell megemlíteni,¹¹⁶ aki számos releváns forrást publikált az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában és Budapest Főváros Levéltárában őrzött iratokból. E források tanulsága szerint bár párttag nem lett, meggyőződésből vallotta és hangoztatta is nemzetiszocialista nézeteit, továbbá ezek is igazolják, hogy a háború után Nyugaton „*a Henney-féle nyilas emigrációhoz kapcsolódott*”.¹¹⁷

108. *Bajtársi Levél*, 1992: 9.

109. *Út és Cél*, 1992: 3.

110. *Magyar Nemzet*, 1992: 12.

111. Széchenyi Könyvtár Történelmi Interjúk Videótára.

112. HL VII/252.

113. *168 óra*, 2002: 21.

114. Szakály, 2008: 71.

115. *Reform*, 1992a: 11.

116. Rainer, 2018.

117. Uo. 250.

Gömbös a nyilas hatalomátvétel után nem egyszerűen a harcot folytatni kívánók csoportjához csatlakozott, élete végéig hű maradt és kiállt hungarista nézetei mellett, bár már vitézi cím várományosként is Horthy kormányzónak tett esküt. A már említett Bárczy István meg is jegyezte emlékiratában Gömbös szerepvállalása kapcsán: „Milyen kacskaringós, hosszú esküt tettek ezek a vitézek, hogy milyen hűek lesznek a kormányzóhoz, a vitézek főkapitányához...”¹¹⁸

E gondolat mentén érdemes egy kis kitérőt tenni. Magyarország német megszállása (1944. március 19.) a Vitézi Rend tagjai számára is ellentmondásos helyzetet teremtett. Az ország szuverenitása az idegen csapatok jelenléte következtében megszűnt, de a kormányzó – egyben a vitézek főkapitánya – hivatalában maradt, ami a legtöbbször számára elfogadhatóvá tette az új viszonyokat.¹¹⁹ Október 16-án Horthy lemondása ismét új kérdéseket vetett fel, de már október 17-én Szöllösi Jenő miniszterelnök-helyettes megbízta Csukonyi Ferenc ezredest, a Vitézi Rend főszéktartóját az Országos Vitézi Szék vezetésével,¹²⁰ aki másnap közzétett felhívásában minden vitézt a harc folytatására szólított fel: „*A Vitézi Rend parancsot ad minden vitéz részére, hogy a nemzet válságos óráiban arról a vitézségről és fegyelemről tegyenek tanúbizonyságot, amellyel fajtájuknak tartoznak. A Vitézi Rend tagjai legkiválóbb harcosszékei annak az országnak, amely válságos pillanatban soha nem sajnálta vérért áldozni a hazáért. Megparancsolom minden vitéznek, hogy a honvéd vezérkar főnökének parancsa értelmében a harcot tovább folytassa, a belső rend fenntartási munkájában példaadóan, áldozatot nem kímélve úgy járjon el, mint annakidején a csaták viharában. Az összes vitézi szervekhez beosztott tisztek, tisztviselők, alkalmazottak azonnal kötelesek szolgálati helyükön jelentkezni és olyan munkát kifejtjen, hogy a magyar nemzetiszocialista munkaállamban azt a méltó helyet foglalhassák el, amely érdemeik következtében méltán megilleti őket. Az Országos Vitézi Szék Főszéktartója, mint megbízott OVSZ vezető. Kitartás! Éljen Szálasi!*”¹²¹

A Szálasi-kormányban és a Honvédségben is több vitéz vállalt szerepet: Hellebronth Vilmos a termelés folyamatos vezetésével megbízott tárca nélküli, Szakvári Emil iparügyi miniszter lett. 1944 végén, amikor a kormányt Nyugat-Magyarországra, majd Ausztriába települt át, kisbarnaki Farkas Ferenc – a Vitézi Rend későbbi harmadik főkapitánya – 1944. október 23-a és 1945. január 8-a között az országos elhelyezési kormánybiztosi pozíciót vállalta. Magyarossy Sándor nyugállományból visszatérve vezérezredessé lépett elő, és németországi magyar kormánybiztosi kinevezést kapott. Vagyis egyáltalán nem számított kirívó esetnek, hogy egy vitéz a Horthy-ra tett esküje ellenére közvetlenül a nemzetvezető mellett teljesítsen szolgálatot.

118. Gosztonyi, 1992: 206.

119. A Vitézi Rend viszonyáról a megváltozott katonai, politikai helyzetben bővebben lásd: Tátrai, 2000: 59–60.; Kerepeszki, 2013: 87.

120. A Vitézi Rend élén Horthy Miklós, mint főkapitány, csak reprezentatív szerepet töltött be, a legfőbb eljáró szerv az Országos Vitézi Szék volt.

121. MNL OL K MTI Napi hírek, 1944: 21.

Bár már fiatalon is fgyelemmel kísérte és jól ismerte édesapja politikáját,¹²² ő maga nem politizált. Közéleti szerepvállalására vonatkozóan példaként említhető az Országos Frontharcos Szövetség nagytétényi (Pest vármegye) csoportja 1936. július 5-i zászlószentelési ünnepe,¹²³ ahol gyengélkedő édesapja helyett – vitézi várományosaként – ő vállalta a zászlószögek beverését.¹²⁴ Élete során – az emigrációban is – elsősorban katonának tartotta magát, de érzelmi kötődése a nyilasokhoz és Szálasi Ferenchez végigkísérte életét. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy maga tette közzé – az „emigrációban élő hungaristák nevében” – Henney Árpád gyászjelentését a *Katolikus Magyarok Vasárnapja*-ban: „Nagypéntek nélkül nincs feltámadás.”¹²⁵ *Megrendülve tudatom, hogy Henney Árpád m. kir. szkv. altábornagy, az utolsó m. kir. kormány minisztere rövid, de nehéz szenvedés után, életének 84. évében, Kitzbühelben elhunyt.*¹²⁶ E sorokkal egyszerre fejezte ki Szálasi eszméi iránti hűségét, és deklarálta, hogy nem a Lakatos-kormányt, hanem Szálasi Ferenc kabinetjét tekinti Magyarország utolsó törvényesen megválasztott kormányának.

122. Példaként említhető, hogy személyes forrásként szolgált Carlile Aylmer Macartney brit történésznek, aki édesapja politikájára vonatkozó közléseit könyvéhez is felhasználta. Macartney, 2006/I: 23, 198, 204, 207.

123. Az Országos Frontharcos Szövetség nagytétényi csoportja zászlószentelési ünnepségén Gömbös Ernő édesanyja, vitéz jákfai Gömbös Ernőné töltötte be a zászlóanyai tiszteletet.

124. *Budapesti Hírlap*, 1936: 2.; *Magyarország*, 1936d: 12.

125. Gömbös itt Szálasi Ferenc elhíresült gondolatára utal, amelyet 1944. november 6-án naplójában is lejegyzett: „A magyar nemzet volt az első, amelyik az új világnézetért végigjárt és végigjár minden kálváriát, kínszenvedést a földgömb minden nemzetét megelőzve. De az övé is lesz minden dicsőség, nagyság és boldogság. Nagypénteket járunk most. Ez az igazi nagypéntekünk, melynek el kellett jönnie a magyar élet számára is, mert nagypéntek nélkül nincs és nem volt és nem lesz soha feltámadás.” Kar-sai, 2016: 372.

126. *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 1980: 4.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

3.1.9. V-32000/1. Feljegyzés Gömbös Ernő 1945. október 7-i vallomásáról. 36.

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

XXV. 1. a. 1945-4785. Szálassy Ferenc tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1945. november 28.

XXV.2.b – 1945 – 13058, NOT. 1.2101/1946 Másodfokú ítélet, 1946. április 13.

Hadtörténelmi Levéltár VII/252 – Gömbös Ernő százados hagyatéka

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) K Magyar Távírási Iroda (MTI) Sport Kiadás 1934. február 14. 1. kiadás

MNL OL K MTI Sport kiadás 1935. február 16. 3. kiadás

MNL OL K MTI Sport kiadás 1936. január 19. 1. kiadás

MNL OL K MTI Sport Kiadás 1936. február 21. 5. kiadás

MNL OL Sport Kiadás 1938. február 24. 5–6. kiadás

MNL OL Sport Kiadás 1939. március 12. 7. kiadás

MNL OL Sport Kiadás 1939. március 13. 3. kiadás

MNL OL MTI Napi hírek 1944. október 18. 21. kiadás

Sajtó

168 óra, 2002

Kísértetjárás. Gömbös sírja és emléke. *168 óra*, október 17. 19–21.

Bajtársi Levél, 1992

Halottaink. *Bajtársi Levél*, 2. sz. 9.

Tükör, 1985

Borbély József: Egy hajdan volt „Zögerei”. *Tükör*, 47. sz. 18–19.

Budapesti Hírlap, 1936

Frontharcos zászlószentelés Nagytétényben. *Budapesti Hírlap*, július 7. 2.

Cél, 1958

Gömbös Ernő: Néhány megjegyzés Himler Márton könyvéhez. *Cél*, 10. sz. 8–10.

Délamerikai Magyarság, 1946

Hogyan szökhetett meg Gömbös fia a Csillagbörtönből? *Délamerikai Magyarság*, október 26. 3.

Délmagyarország, 1945

Vallanak a magyar háborús bűnösök. *Délmagyarország*, október 12. 2.

Délmagyarország, 1946a

Pótvádiratot adtak ki Szógi Géza ellen. *Délmagyarország*, február 6. 3.

Délmagyarország, 1946b

Előkészítették a Csillagbörtönből megszökött Gömbös Ernő menekülését. *Délmagyarország*, szeptember 21. 2.

Délmagyarország, 1946c

A fegyőrszemélyzet hiányos felszerelése okozza a csillagbörtöni sorozatos szökéseket. *Délmagyarország*, szeptember 22. 3.

Délmagyarország, 1946d

A Csillagbörtönből megszökött Gömbös Ernő a tolnamegyei Murga község környékén bujkál. *Délmagyarország*, szeptember 24. 3.

Délmagyarország, 1946e

Egy felfüggesztés a Csillagbörtön személyzeténél Gömbös Ernő szökése miatt. *Délmagyarország*, október 1. 2.

Élet és Irodalom, 1987

Szakály Sándor: Szálasi segéd tisztje. Beszélgetés Gömbös Ernővel. *Élet és Irodalom*, október 2. 7.

Honvédségi Közlöny, 1941

Kinevezések. *Honvédségi Közlöny*, október 28. 608.

Honvédségi Közlöny, 1941

Kitüntetések adományozása. *Honvédségi Közlöny*, december 2. 711.

Honvédségi Közlöny, 1943

Kitüntetések adományozása. *Honvédségi Közlöny*, január 19. 47.

Honvédségi Közlöny, 1945

Háborús bűnösök közigazgatási úton való lefokozása és a Honvédség kötelékéből való kicsapása. *Honvédségi Közlöny*, október 1. 170–171.

Katolikus Magyarok Vasárnapja, 1978

Fiala Ferenc: Tisztelt Szerkesztőség! *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, március 26. 2.

Katolikus Magyarok Vasárnapja, 1980

Henney Árpád gyászjelentése. *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, június 29. 4.

Kis Ujság, 1945

Beregffy gyáván tagad *Kis Ujság*, október 21. 1.

Kis Ujság, 1946a

Megszökött Gömbös Gyula fia a szegedi Csillagbörtönből. *Kis Ujság*, szeptember 22. 5.

Kis Ujság, 1946b

Nyilatkozatok Gömbös Ernő szökése ügyében. *Kis Ujság*, szeptember 25. 2.

Kossuth Népe, 1945a

Egy pasaréti villa titkai. *Kossuth Népe*, július 12. 5.

Kossuth Népe, 1945b

Szabó Béla: Részletes beszámoló Szálasi és társai letartóztatásáról. *Kossuth Népe*, szeptember 30. 1–2.

Kossuth Népe, 1945c

Magyar Pál: A bűnös visszatért gaztettei színhelyére. *Kossuth Népe*, október 5. 3.

Kossuth Népe, 1945d

Bárdossy személyében felelős a Szovjet-Uniónak küldött hadüzenetért. *Kossuth Népe*, október 12. 1.

Kossuth Népe, 1945e

Németh József: Helyszíni riport a háborús bűnösök celláiból. *Kossuth Népe*, december 11. 1–2.

Kossuth Népe, 1946a

Tíz évi börtönre ítélték Gömbös Ernőt. *Kossuth Népe*, január 13. 4.

Kossuth Népe, 1946b

A NOT helybenhagyta Gömbös Ernő tízéves büntetését. *Kossuth Népe*, április 16. 4.

Kossuth Népe, 1946c

Németh József: Vaklárma az Almássy téren. Egy katonaköpenyes tápszerügynököt összetévesztettek a megszökött Gömbös Ernővel. *Kossuth Népe*, szeptember 30. 2.

Magyar Nemzet, 1939a

Honvédhadnagykot avattak vasárnap. *Magyar Nemzet*, január 17. 9.

Magyar Nemzet, 1939b

Magyar Nemzet, március 14. 12.

Magyar Nemzet, 1945

Kelemen István: Szálasit és tíz társát amerikai repülőgép Budapestre hozta. *Magyar Nemzet*, október 4. 3.

Magyar Nemzet, 1992

Gömbös Ernő gyászjelentése. *Magyar Nemzet*, július 18. 12.

Magyar Nemzet, 2007

Kő András: A történelem titkos kézfogásai. *Magyar Nemzet*, április 30. 5.

Magyar Nemzet, 2010

Megyeri Dávid: Rejtőzködők, katonák. *Magyar Nemzet*, augusztus 26. 5.

Magyar Nemzet, 2016

Pethő Tibor: Kitartanak? A nyilaskeresztes mozgalom útja Szálasi utódaitól napjainkig. *Magyar Nemzet*, október 29. 20.

Magyarország, 1967

Gárdos Miklós: Korona-krónika. *Magyarország*, február 12. 4–5.

Magyarország, 1971

Hol van a magyar korona? *Magyarország*, január 10. 13.

Magyarság, 1934

Magyar ludovikás síversenyzők Ausztriában. *Magyarság*, február 15. 11.

Magyarság, 1936a

A kékestetői síbajnokság. *Magyarság*, január 19. 22.

Magyarság, 1936b

A mátraházai bajnoki síverseny. *Magyarság*, február 22. 13.

Magyarság, 1936c

Az osztrák Dellekarth nyerte a magyar bajnokság összetett lesikló-versenyét. *Magyarság*, február 23. 21.

Magyarság, 1936d

Frontharcos zászlóavatás Nagytétényben. *Magyarság*, 1936. július 7. 12.

Makói Népiújság, 1946

Gömbös Ernőt 10 évi börtönre ítélték. *Makói Népiújság*, január 15. 1.

Népszabadság, 1978

Szabó L. István: Mi történt a koronával 1945-ben? *Népszabadság*, január 15. 6.

Népszava, 1945a

Hiteles adatok a Németországban elfogott nyilasokról. *Népszava*, szeptember 30. 3.

Népszava, 1945b

Szabó István: Szálasi és tíz társa újra az Andrássy út 60-ban. *Népszava*, október 4. 1.

Népszava, 1946a

Gömbös Gyula fiát, Gömbös Ernőt 10 évi börtönre ítélte a népbíróság. *Népszava*, január 13. 3.

Népszava, 1946b

Megszökött a szegedi Csillagbörtönből Gömbös Ernő, Szálasi volt szárnysegéde. *Népszava*, szeptember 22. 2.

Népszava, 1946c

A Gömbös-fió szökése miatt felfüggesztettek egy börtönőrmestert. *Népszava*, október 3. 1.

Pesti Hírlap, 1944

Napi Hírek. *Pesti Hírlap*, november 18. 3.

Reform, 1992a

Egy Gömbös hazatér. *Reform*, július 30. 11.

Reform, 1992b

Budapestre kerül a Gömbös-hagyaték. *Reform*, augusztus 6. 50.

Szabad Nép, 1945

Hajdu Endre: Szálasi, Imrédy, Bárdossy, Endre és társaik Budapesten. *Szabad Nép*, október 4. 1.

Szabad Nép, 1946a

Gombos Ernőt tízévi börtönre ítélték. *Szabad Nép*, január 13. 2.

Szabad Nép, 1946b

Gömbös Ernő megszökött a Csillagbörtönből. *Szabad Nép*, szeptember 22. 8.

Szabadság, 1945

Hogyan csempészek Svájcba 1250 kiló aranyat Horthyék. *Szabadság*, október 12. 3.

Szabadság, 1946

Voltak-e segítőitársai a megszökött Gömbös Ernőnek? *Szabadság*, szeptember 24. 1.

Szél-járás, 2010

Száraz Pál: Chronica Hungarorum Austriacorum 1980–2010. *Szél-járás*, 2. sz. 82–84.

Szegedi Kis Ujság, 1946

Csókot intett a fogházőrnek. *Szegedi Kis Ujság*, szeptember 21. 5.

Szegedi Népszava, 1946

Kabát nélkül, sárga ingben, rövid nadrágban, fényes nappal szökött meg Gömbös Ernő, Gömbös Gyula néhai miniszterelnök fia, a Csillagbörtönből. *Szegedi Népszava*, szeptember 21. 2.

Ujság, 1939

Ujság, március 14. 15.

Út és Cél, 1992

Dr. Fekete István: Dr. vitéz jákfai Gömbös Ernő emlékére. *Út és Cél*, 5. sz. 3–8.

Világ, 1945

Imrédy és Reményi-Schneller ügyetlen védekezése a politikai rendőrségen. *Világ*, október 12. 2.

Világ, 1946a

Tíz évi börtönre ítélték Gömbös Ernőt. *Világ*, január 13. 3.

Világ, 1946b

Gömbös Ernő megszökött a szegedi Csillagbörtönből. *Világ*, szeptember 22. 6.

Világosság, 1944

Vajda István: Imrédy beismerő vallomást tett. Hogyan adta el Magyarországot a németeknek. *Világosság*, október 12. 1.

Világosság, 1945

Zsolnai László: Egymást vádolják és hangosfilmre „nyilatkoztak” Szálai és társai. *Világosság*, október 6. 2.

Világosság, 1946

Magyarossy altábornagy, Gömbös Ernő és Botka Pál, az üldözöttek zsarolója a NOT előtt. *Világosság*, április 14. 2.

Hivatkozott irodalom

Bonhardt, 2006

Bonhardt Attila: Fedőneve Szittyá. A magyar rohamtüzérség megteremtése. *Regiment*, 2. sz. 16–19.

Detre, 2007

Vitéz Detre Gyula: *Történelem közelről*. Lakitelek, Antológia Kiadó.

Gergely, 2001

Gergely Jenő: *Gömbös Gyula politikai pályaképe*. Budapest, Vince Kiadó Kft.

Gosztonyi, 1992

Gosztonyi Péter: *A magyar honvédség a második világháborúban*. Budapest, Európa Könyvkiadó.

Karsai, 2016

Karsai László: *Szálasi Ferenc naplói 1942–1946*. Budapest, Magvető Kiadó.

Karsai–Karsai, 1988

Karsai Elek – Karsai László: *A Szálasi per*. Budapest, Reform Kiadó.

Kerepeszki, 2013

Kerepeszki Róbert: *A Vitézi Rend 1920–1945*. Máriabesnyő, Attraktor Kiadó.

Kovács, 2008

Kovács Tamás: A nyilas emigráció 1945–1998. *Rubicon*, 1. sz. 64–67.

Kovácsházy, 2013

Kovácsházy Miklós: A Zrínyi járműcsalád története. *Haditechnika*, 6. sz. 10–16.

Macartney, 2006

Carlile Aylmer Macartney: *Október tizenötödike. A modern Magyarország története 1929–1945*. Budapest, 1. kötet. Gede Testvérek Bt.

Schmidt, 2013

Schmidt László: A magyar rohamtüzéreg német harcjárművei. *Haditechnika*, 6. sz. 33–38.

Pálffy, 1990

Pálffy József: Velem község krónikája 1944 és 1945-ben. *Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények*, 1–2. sz. 64–69.

Pálffy, 2001

Pálffy József: Pótlások Zsiga Tibor: A Szent Korona Vas megyében című cikkéhez. *Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények*, 1. sz. 69–71.

Rainer, 2018

Rainer M. János: *Századosok*. Budapest, Osiris Kiadó Kft.

Rozsnyói, 1994

Rozsnyói Ágnes: A vég. Szálasi „országglása”. *Múltunk*, 3. sz. 53–78.

Somorjai, 2012

Vitéz Somorjai Béla: A Szent Korona 1944-1945. évi menekítése és a Mattsee-i emlékmű története. *Vitézek Hírmondója*, 3. sz. 33–42.

Szakály, 2001

Szakály Sándor: *A magyar katonai felső vezetés, 1938–1945. Lexikon és adattár*. Budapest, Ister Kiadó Kft.

Szakály, 2008

Szakály Sándor: Nem minden emigráns hungarista. *Rubicon*, 2–3. sz. 71.

Szerencsés, 2009

Szerencsés Károly: „*Az ítélet: halál*”. *Magyar miniszterelnökök a bíróság előtt: Batthyány Lajos, Bárdossy László, Imrédy Béla, Szálasi Ferenc, Sztójay Döme, Nagy Imre*. Budapest, Kairosz Kiadó.

Tátrai, 2000

Tátrai Szilárd: A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1. sz. 35–74.

Tóth, 2008

Tóth Tibor: *A Hungarista Mozgalom emigrációtörténete. Az „Út és Cél” és a „Hungarista Tájékoztató” című sajtótermékek tükrében*. Debrecen, Debrecen University Press.

Zánkay, 1999

Zánkay Péterné írásbeli vallomása a néptyűzség számára. 1945. június. In *Imrédy Béla a vádlottak padján*. Szerkesztette: Sipos Péter. Budapest, Osiris Kiadó Kft. – Budapest Főváros Levéltára.

Kulcsszavak: *hadtörténelem, háborús- és népellenes bűncselekmények, emigráció*

Gömbös Ernő, Szálasi Ferenc's adjutant

The son of former prime minister Gyula Gömbös, as a military officer, took part in the foundation of the Hungarian Assault Artillery, and later, following the Arrow-Cross Party's rise to power, served as the adjutant of Ferenc Szálasi. In 1945, he was sentenced to 10 years in a maximum-security prison for war crimes and crimes against humanity. In 1946, showing remarkable wit, he managed to escape the Csillag prison of Szeged. After fleeing west, he participated in the organization of the emigrant Hungarist Movement, where he remained a core member until the end of his life. Despite his extraordinary life, the events he witnessed and the personalities he became acquainted with, always proved more interesting in the eyes of researchers of the period. This paper aims to collect and organize the material published to date about Ernő Gömbös, as well as to draw a picture of his personal history. Previously, his name was most often referred to in relation to his heritage, while his face became mostly known from photographs of Ferenc Szálasi, recognizable as the person walking behind the leader in glasses, wearing the badge of the Order of Vitez and Arrow-Cross armband.